

SPINNEN VAN HET ZWANENWATER

P. J. van Helsdingen

Natuurhistorisch Museum, Darwinweg 2, 2333 CR Leiden

ABSTRACT

A preliminary list of the spiders of the nature reserve Zwanenwater in the province Noord-Holland is presented. The spiders were collected during a general survey of the area in the period 1981-1992 by others. Not all traditional methods for spider collecting were used. The species list reflects the variety of habitats available in this lime-poor dune area, which is known for its two large dune lakes. Noord-Holland is a poorly investigated province, which explains the large number (25) of new province records.

Key-words: dunes, inventory, Noord-Holland, spiders

INLEIDING

Het volgende overzicht is gebaseerd op materiaal dat in de jaren 1981-1992 door J. Koster in het reservaat Het Zwanenwater werd verzameld. Hij maakte vooral gebruik van vangpotjes, maar soms werd ook gesleept. Zijn primaire doelstelling was niet het verzamelen van spinnen, maar het inventariseren van de fauna van Microlepidoptera. De spinnen vormden slechts een bijproduct: met de door hem gebruikte vangapparatuur werden ook andere dieren verzameld. De spinnen werden goed gedocumenteerd bewaard en enige tijd geleden aan mij ter beschikking gesteld. Zo kan een bijproduct ook nog zijn nut hebben.

Deze wijze van bijeenbrengen is echter tevens verantwoordelijk voor de beperkingen die het materiaal bij bewerking kent. Er is niet bemonsterd op de voor het inventariseren van de spinnenfauna gebruikelijke wijze die gericht is op het onderzoeken van alle beschikbare spinnenhabitats op een representatieve en vergelijkbare wijze. De grote diversiteit in levenswijzen die bij spinnen voorkomt vraagt om een even grote diversiteit in de methoden van bemonstering. De hieronder gepresenteerde lijst (tabel 1) zal dus niet meer dan een indruk kunnen geven van de samenstelling van de spinnenfauna van Het Zwanenwater, een indruk van de diversiteit, en - het zij met nadruk gesteld - niet van de grootte van populaties.

Het Zwanenwater is een bekend duinreservaat van Natuurmonumenten ten zuiden van Callantssoog. Het terrein valt in de volgende UTM-hokken: FU 1352, FU 1452, FU 1353, FU 1453, FU 1454.

Zoals gebruikelijk zijn vooral algemene soorten verzameld; die zijn immers het meest talrijk in exemplaren. Daarnaast zijn echter ook minder algemene soorten in het materiaal aanwezig. De kenmerkende en interessante soorten worden in een apart hoofdstuk behandeld. In de tabel is aangegeven welke soorten nog niet eerder uit Noord-Holland waren vermeld. Dat zijn er relatief veel, wat te verklaren valt uit de geringe aandacht die deze provincie tot nu toe in het inventarisatiewerk aan spinnen heeft gekregen.

ENKELE OPMERKINGEN OVER DE SOORTEN

Zelotes electus (C.L. Koch), *Drassyllus pusillus* (C.L. Koch), *Cheiracanthium virescens* (Sundevall), *Philodromus fallax* Sundevall, *Xysticus ninnii* Thorell, *Aelurillus v-insignitus* (Clerck), *Heliophanus flavipes* C.L. Koch, *Alopecosa barbipes* (Sundevall), *A. fabrilis* (Clerck), *Arctosa perita* (Latreille), *Pardosa monticola* (Clerck), *Enoplognatha latimana* Hippa & Oksala en *Neoscona adianta* (Walckenaer) zijn voorbeelden van soorten, die een voorkeur hebben voor warme en droge omstandigheden (xerotherme condities). Soorten, die kenmerkend zijn voor natte biotopen en blijkbaar in de nattere delen van het terrein werden verzameld, zijn o.a.: *Xysticus ulmi* (Hahn), *Marpissa radiata* (Grube), *Hypsosinga heri* (Hahn), *Larinioides cornutus* (Clerck), *Allomengea vidua* (L. Koch), *Hypomma fulvum* Bösenberg en *Microlinyphia impigra* (O. P.-Cambridge).

Xysticus ninnii Thorell is een soort van de drogere delen van onze duinen. Oude opgaven uit het binnenland moeten nog eens kritisch worden bekeken.

Xysticus ulmi (Hahn) is, in tegenstelling tot de vorige soort, een liefhebber van vochtige biotopen en komt door het gehele land voor.

Marpissa radiata (Grube) heeft een voorkeur voor vochtige biotopen, zoals rietvegetatie in half-open terreinen en ondergroei in vochtige, open bossen. De soort was tot nu toe uitsluitend uit de zuidelijke provincies in ons land vermeld.

Enoplognatha latimana Hippa & Oksala heeft, meer dan de sterk op haar gelijkende *E. ovata* (Clerck), een voorkeur

Tabel 1. Overzicht van de bij het Zwanenwater aangetroffen spinnensoorten. Per soort staan vermeld de aantallen per sexe of stadium (mannetjes/wijfjes/juvenielen). De met * gemerkte soorten worden hier voor het eerst voor Noord-Holland vermeld.

GNAPHOSIDAE (Platbuikspinnen)	
*Drassyllus pusillus (C.L. Koch)	1/0
*Haplodrassus signifer (C.L. Koch)	2/0
*Zelotes electus (C.L. Koch)	3/0
LIOCRANIDAE	
Agroeca brunnea (Blackwall)	1/0
CLUBIONIDAE (Buissspinnen)	
*Cheiracanthium virescens (Sundevall)	1/2
Clubiona frutetorum L.Koch	4/0
Clubiona lutescens Westring	1/0
Clubiona reclusa O. P.-Cambridge	3/5
Clubiona stagnatilis Kulczynski	0/1
PHILODROMIDAE (Snelle krabspinnen)	
*Philodromus aureolus (Clerck)	2/2
*Philodromus cespitum (Walckenaer)	2/3
Philodromus fallax Sundevall	0/1
Philodromus spec.	0/0/3
Tibellus maritimus (Menge)	0/1
THOMISIDAE (Krabspinnen)	
*Oxyptila atomaria (Panzer)	1/0
Xysticus cristatus (Clerck)	2/4
*Xysticus erraticus (Blackwall)	1/0
*Xysticus kochi Thorell	1/1
* Xysticus ninnii Thorell	0/1
Xysticus ulmi (Hahn)	1/1
SALTICIDAE (Springspinnen)	
Aelurillus v-insignitus (Clerck)	0/1
*Heliophanus flavipes C.L. Koch	1/1
Heliophanus spec.	0/0/2
*Marpissa radiata (Grube)	0/1
LYCOSIDAE (Wolfspinnen)	
Alopecosa barbipes (Sundevall)	1/1
Alopecosa fabrilis (Clerck)	1/1
*Alopecosa pulverulenta (Clerck)	3/0
Arctosa perita (Latreille)	4/2
Pardosa amentata (Clerck)	1/0
Pardosa lugubris (Walckenaer)	3/3
Pardosa monticola (Clerck)	1/2/1
Pardosa nigriceps (Thorell)	1/2
Pardosa prativaga (L. Koch)	0/1
Pardosa pullata (Clerck)	0/1
Pardosa spec.	0/0/3
Trochosa terricola Thorell	5/1
Trochosa spec.	0/0/3
PISAUROIDAE (Grote wolfspinnen)	
Pisaura mirabilis (Clerck)	0/1
AGELENIDAE (Trechterspinnen)	
Tegenaria spec.	0/0/1
THERIDIIDAE (Kogelspinnen)	
Anelosimus vittatus (C.L. Koch)	1/1
*Enoplognatha latimana Hippa & Oksala	2/0
Enoplognatha ovata (Clerck)	6/2
*Episinus angulatus (Blackwall)	0/1
Neottiura bimaculata (Linnaeus)	3/2
Robertus lividus (Blackwall)	1/2
Steatoda bipunctata (Linnaeus)	2/2
Theridion varians Hahn	1/0

(tabel 1, vervolg)

TETRAGNATHIDAE (Strekspinnen)	
Metellina mengei (Blackwall)	8/4
Metellina segmentata (Clerck)	1/0
Pachynatha clercki Sundevall	2/5
Tetragnatha extensa (Linnaeus)	6/3
Tetragnatha montana Simon	2/2/1
Tetragnatha nigrita Lendl	0/1
Tetragnatha spec.	0/0/2
ARGIOPIDAE (Wielwebspinnen)	
Araneus diadematus Clerck	2/0/1
Araniella opisthographa Kulczynski	1/0
*Cercidia prominens (Westring)	0/2
*Hypsosinga heri (Hahn)	1/0
Larinioides cornutus (Clerck)	4/5/1
*Neoscona adianta (Walckenaer)	10/1
LINYPHIIDAE (Baldakijnspinnen)	
*Allomengea vidua (L. Koch)	0/1
Diplocephalus picinus (Blackwall)	0/1
*Dismodicus bifrons (Blackwall)	0/1
Erigone atra (Blackwall)	3/1
Gongylidium rufipes (Sundevall)	0/2
Hypomma fulvum Bösenberg	0/1
Lepthyphantes flavipes (Blackwall)	1/4
*Lepthyphantes mengei Kulczynski	0/2
Lepthyphantes tenuis (Blackwall)	0/1
Lepthyphantes zimmermanni Bertkau	0/1
Linyphia triangularis (Clerck)	2/1
*Meioneta saxatilis (Blackwall)	0/1
Microlinyphia impigra (O. P.-Cambridge)	1/3
*Parapelecopsis nemoralis (Blackwall)	0/3
*Porrhomma pygmaeum (Blackwall)	5/3
*Walckenaeria kochi (O. P.-Cambridge)	0/1

voor warmere en drogere condities. In 1999 werd in het Zwanenwater nog eens speciaal naar de biotoopvoorkeur van *latamana* gekeken; *latamana* werd steeds op de hogere en drogere delen van het terrein gevonden, terwijl *ovata* vooral in de moerasbos-zônes werd gevonden.

Hypomma fulvum Bösenberg beschouw ik zelf als een kensoort van laagveengebieden, waar de soort altijd zeer algemeen is. Daarnaast komt hij ook in natte gebieden in het laagland voor. Uit de duinen was de soort nooit eerder gemeld, maar wel uit verzoetende kwelderachtige situaties als de Kroonpolders op Terschelling en de Marnewaard in Groningen.

Meioneta saxatilis (Blackwall) is één van de minder algemene *Meioneta* soorten; zij komt verspreid over het gehele land voor.

Microlinyphia impigra (O. P.-Cambridge) komt zowel in hoogvenen (lage dichtheden) als in laagland moerassen, zoals laagveenplassen, en polderland voor. Na de drooglegging van de Flevopolder was de soort voor enige tijd de dominante soort in de pioniervegetaties. Zij is nog steeds zeer algemeen in de Oostvaardersplassen.

Parapelecopsis nemoralis (Blackwall) is uit Nederland niet vaak gemeld (Loosduinen, Maastricht), maar er is wel meer materiaal voorhanden. Er is sprake van taxonomische verwarring, met *P. locketi* en *P. nemoraloides* (genoemd van Meijndel) als verwante soorten of synoniemen.

ONDERZOEK NAAR DE SPINNEN VAN DE NEDERLANDSE DUINEN

Er is een groot integraal onderzoek naar de spinnenfauna van de Nederlandse duinen in gang gezet. Dries Bonte van de Universiteit van Gent bemonstert langs de gehele Nederlandse kust de spinnenfauna van de graslanden in de duinen. Het onderzoek beperkt zich dus tot deze specifieke vegetatie-zone. Het onderzoeksterrein strekt zich uit van Schiermonnikoog tot in Zeeland en sluit aan bij gelijksoortig onderzoek in België en Noord-Frankrijk. Op die manier wordt een vergelijkend onderzoek uitgevoerd naar kalkarme en kalkrijke duinen van verschillende ouderdom. Het onderzoek loopt gedurende één jaar vanaf maart 1999.

Naast deze algemene inventarisatie wordt nog speciale aandacht gegeven aan de invloed van de kwaliteit van het habitat (graslandtype, oppervlakte, beschikbare overwinteringsplaatsen) op de levens-geschiedenis en genetische variabiliteit van *Pardosa monticola* (Clerck).

In Nederland is in het verleden wel naar spinnen van duingebieden gekeken. In Meijndel is jarenlang onderzoek verricht door de oecologen van het Zoölogisch Laboratorium van de Leidse Universiteit. De spinnen daarvan zijn uitgewerkt en gepubliceerd door G. J. de Bruyn (1996). Klassiek is het werk van Van Heerdt & Mörzer Bruyns (1960) in de duinen van Terschelling. Aan beide onderzoeken hebben heel wat studenten hun steentje bijgedragen. In die categorie vallen misschien ook het werk aan de spinnen van Ameland door Jan Meijer (1973) en Schiermonnikoog door J. Hulsebos (1959) en Annet Kessler-Geschiere (1965). Ab Kessler is al gedurende vele jaren bezig met het bestuderen van de spinnen van de Amsterdamse Waterleidingduinen, en zelf heb ik nog een langlopend project in Duin en Kruidberg van Natuurmonumenten. Andere waarnemingen zijn meer kleinschalig uitgevoerd, meer incidenteel.

Wij verheugen ons op de uitkomsten van het onderzoek van Dries Bonte.

LITERATUUR

- Bruyn, G.J. de 1996. Dierengemeenschappen in de Hollandse duinen. - Meijndel Mededelingen 30: 13-50.
Heerdt, P.F. van & M. F. Mörzer Bruyns 1960. A biocenological investigation in the yellow dune region of Terschelling. - Tijdschrift voor Entomologie 103: 225-275.
Hulsebos, J. 1959. Spinnen van Schiermonnikoog. - Entomologische Berichten, Amsterdam 19: 253-254.
Kessler-Geschiere, A.M. 1965. Spinnen van Schiermonnikoog. - Entomologische Berichten, Amsterdam 25: 158-160.
Meijer, J. 1973. Spinnen van Ameland. - Entomologische Berichten, Amsterdam 33: 26-31.